

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Persbericht

Brussel, 20 december 2021.

Vandaag - International Human Solidarity Day - stelt het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting zijn 11de tweejaarlijkse Verslag 'Solidariteit en armoede' voor.

Versterken van de solidariteit, een essentiële basis voor de (post-COVID-19) samenleving

'Solidariteit en armoede'. Toen in februari 2020 het thema van het tweejaarlijkse Verslag 2020-2021 van het Steunpunt tot bestrijding van armoede werd gekozen, kon niemand zich de gevolgen indenken van de pandemie die de wereld zou treffen. Evenmin had iemand kunnen voorzien hoe actueel en urgent solidariteit zou worden. Vanaf het voorjaar van 2020 heeft de COVID-19-crisis onze samenleving op zijn kop gezet, met een enorme impact op gezondheids-, economisch en sociaal vlak. Daarbovenop kwamen nog de dramatische overstromingen die ons land in de zomer van 2021 troffen en ons eraan herinnerden dat de meest kwetsbare bevolkingsgroepen vaak de eerste slachtoffers zijn van de klimaatveranderingen. De voorbije twee jaar kreeg solidariteit heel concreet vorm doorheen de vele hulp- en ondersteuningsinitiatieven aan diegenen die het moeilijk hadden. Burgers en organisaties gingen over tot verschillende acties, wat we tijdens het overleg benoemden als directe of 'warme' solidariteit. Maar bovenal heeft de sociale bescherming – een systeem van indirecte, institutionele of 'koude' solidariteit - een enorm belangrijke rol gespeeld als schokdemper tijdens de crisissen. Dit tweejaarlijkse Verslag over 'Solidariteit en armoede' is een vervolg op het vorige tweejaarlijkse Verslag van het Steunpunt, dat handelde over duurzaamheid. De centrale boodschap van de VN-agenda 2030, *to leave no one behind*, is relevanter dan ooit: niemand mag worden achtergelaten. Het is dan ook van groot belang om van noodmaatregelen over te gaan naar structurele maatregelen, en solidariteit op een structurele en duurzame manier waar te maken in onze samenleving, via voldoende toegankelijke en degelijke jobs, de versterking van de sociale zekerheid, een rechtvaardige fiscaliteit, en kwaliteitsvolle en toegankelijke publieke diensten.

Het interfederaal Steunpunt tot bestrijding van armoede organiseerde – midden in deze COVID-19-crisis – gedurende anderhalf jaar een overleg rond het thema van solidariteit, met mensen in armoede en hun verenigingen en netwerken, terreinorganisaties, instellingen en wetenschappers. Het tweejaarlijkse Verslag 'Solidariteit en armoede' is gebaseerd op dit overleg.

In het Verslag wordt solidariteit bekeken vanuit drie dimensies: bijdrage, herverdeling en collectiviteit. Er wordt ingegaan op twee domeinen waar solidariteit bijzonder relevant en aanwezig is en die essentieel zijn in de strijd tegen armoede: werk en fiscaliteit.

Mensen in armoede willen bijdragen en doen dat ook

Voor de deelnemers die zelf in armoede leven is het duidelijk: zij willen uiting geven aan hun solidariteit en bijdragen aan de samenleving en doen dat ook: ze helpen elkaar, ze nemen iemand in huis, ze doen (al dan niet erkend) vrijwilligerswerk, ze verrichten essentiële – maar vaak precaire – jobs ... Of zoals het tijdens het overleg werd geformuleerd: *"Mensen in armoede tonen een grote solidariteit met elkaar, bijvoorbeeld door lotgenoten in huis te nemen en hen te begeleiden naar sociale diensten [...], of gewoon mensen helpen, door dingen te verzamelen die ze nog nodig hebben"*.

Alleen wordt dit nauwelijks gezien door de samenleving, wordt vaak gedacht van 'we zullen ze iets geven', 'eigen schuld dikke bult', 'profiteur' ... of wordt solidair gedrag soms zelfs bestraft (zie het statuut samenwonende, waarbij samenwonenden met een uitkering een lagere uitkering ontvangen dan alleenstaanden). In dit Verslag worden mensen in armoede zichtbaar als actor van solidariteit.

Via betaald werk en de sociale bijdragen die daarop geheven worden, dragen werkenden bij aan het systeem van de sociale zekerheid, dat bescherming biedt wanneer het inkomen uit arbeid wegvalt. Veel mensen in armoede hebben echter geen of precair werk waardoor ze niet kunnen bijdragen aan dit indirecte solidariteitsstelsel en bijgevolg onvoldoende sociale zekerheidsrechten opbouwen. Het niet kunnen bijdragen aan solidariteit door werk leidt ook tot een gevoel van schaamte bij de betrokkenen en tot stigmatisering: *"Iemand die geen werk heeft, wordt dikwijls beschouwd als iemand die geen bijdrage levert en louter aan de ontvangende kant van het systeem staat"*.

Werk kan mensen nochtans uit armoede helpen en houden, als het gaat om een kwalitatieve job op financieel en contractueel vlak en qua arbeidsvoorwaarden en maatschappelijke waardering. Het blijft een grote opdracht voor de overheden en sociale partners om in dergelijke jobs te voorzien voor diegenen die moeilijk toegang hebben tot de arbeidsmarkt. We vernoemen in het Verslag enkele initiatieven die uitgaan van lokale noden, werk op maat en een participatieve benadering. Bij de uitvoering van de relanceplannen moet hiervoor meer aandacht zijn. Daarnaast is het belangrijk iedereen – via voldoende hoge uitkeringen - een menswaardig inkomen en financiële zekerheid te garanderen opdat mensen aan hun leven en toekomst kunnen werken.

Bijkomende middelen via een meer rechtvaardige fiscaliteit

Mensen in armoede zijn niet alleen actor van solidariteit in het domein van werk, maar ook van fiscaliteit. Via indirecte belastingen, zoals de BTW, dragen ze, vaak onbewust, bij. Het beginsel dat de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen - en dat van de hoogste inkomens een grotere bijdrage wordt verwacht - werd tijdens het overleg sterk beklemtoond.

Tegelijk hebben de deelnemers aan het overleg gewezen op talrijke ongelijkheden in verband met de organisatie van het fiscaal systeem. Zo is de progressiviteit van de belastingen, waardoor iedereen bijdraagt naargelang zijn inkomen, de laatste decennia verminderd. In het overleg werd ook verwezen naar het bestaan van extreme rijkdom in ons land en in de wereld,

een vorm van extreme ongelijkheid die helemaal niet bijdraagt tot een solidaire, rechtvaardige samenleving. Zo telde het internationale studie bureau Capgemini in 2019 132.000 dollarmiljonairs in België. Dat zijn er 8 % meer dan in 2018, en 60 % meer dan in 2012. We doen daarom een aantal aanbevelingen om vermogende burgers en multinationals meer te laten bijdragen. In het Verslag wordt voorgesteld om het principe van progressiviteit terug te versterken in de fiscaliteit, verschillende inkomsten en ook vermogen veel evenwichtiger in rekening te brengen bij de belastingen, en extreme rijkdom aan te pakken.

Eenzelfde onrechtvaardigheid werd geconstateerd met betrekking tot lineaire belastingen (zoals de BTW) en forfaitaire belastingen. Verhoudingsgewijs wegen deze belastingen zwaarder door bij een laag inkomen. Een ander voorbeeld is de koolstoftaks, die vaak in het kader van het klimaatbeleid wordt aangekondigd. Mensen die in armoede leven, hebben echter niet de middelen om hun (huur)woning te isoleren, beschikken niet over alle hefboomen om hun energie- en waterverbruik te verminderen, en kunnen zich geen energiezuiniger wagens permitteren. Als er een koolstoftaks wordt ingevoerd, moet deze onder andere gepaard gaan met een *ex ante* evaluatie (vooraf) en met de investering van de opbrengsten in sociale correcties en ondersteuning van preciaire groepen.

Strijden tegen mattheuseffecten en non-take-up van rechten

Tijdens het overleg legden de deelnemers ook vele ongelijkheden bloot in herverdelingsmechanismen. We gaan dieper in op verschillende mattheuseffecten in onze samenleving: het fenomeen waarbij wie veel heeft, nog meer krijgt. Mensen in armoede maken bijvoorbeeld veel minder gebruik van publieke diensten dan de andere bevolkingsgroepen. In het overleg getuigde een deelneemster over hoe ze bij het lezen van het stadsmagazine vooral een aanbod ziet waarvan ze nooit gebruik maakt. Volgens een fiscaal expert heeft fiscale rechtvaardigheid zowel te maken met de manier waarop belastingen geïnd worden als met de manier waarop ze besteed worden: *"Belasting is één element in een keten van herverdeling. We moeten ons concentreren op het gebruik van het geld dat via belastingen wordt geïnd. Als we een systeem zouden hebben dat massaal middelen int bij de rijkste inkomens, dus een zeer sociaal systeem, maar als we dit geld zouden gebruiken ten voordele van degenen die betaalden, d.w.z. de rijksten of de hogere middenklasse, dan is het systeem niet herverdelend."*

De recente analyse van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, in samenwerking met de NMBS, de FOD Mobiliteit en Vervoer, Statbel en HIVA-KULeuven, over de [\(non-\)take-up van de Hello Belgium Railpass](#) is een illustratie van de mattheuseffecten, waarbij een maatregel die ten gunste van de hele bevolking wordt genomen, meer ten goede komt aan de meer welgestelde bevolkingsgroepen. Hoewel bijna 3,5 miljoen mensen in 2020 in het kader van de pandemie deze gratis treinrittenkaart aanvroegen, wijst Henk Van Hootegem, coördinator van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, erop dat *"de analyse van de gegevens van de aanvragers van de Hello Belgium Railpass belangrijke verschillen aantoonde in (non-)take-up naargelang de sociaaleconomische positie. Zo is er een lagere take-up naarmate men een lager opleidingsniveau heeft, van andere herkomst is, een lager inkomen heeft"*.

Het zou dan ook interessant zijn een transparante inventaris op te maken van de overheidsuitgaven en na te gaan welke bevolkingsgroepen daarvan gebruik maken door de take-up en non-take-up van de gefinancierde infrastructuur en diensten meer systematisch te analyseren, *ex ante* en *ex post*.

Versterking van de institutionele solidariteit... *to leave no one behind*

Veel gezonde mensen, die een baan hebben en in hun levensonderhoud kunnen voorzien, zijn de sociale zekerheid geleidelijk als normaal gaan beschouwen, omdat zij er - gelukkig maar - niet vaak een beroep op hoeven te doen. De COVID-19-crisis heeft ons er echter aan herinnerd hoe waardevol dit systeem is, voor veel meer burgers dan voorheen. Het is tijd om de sociale zekerheid opnieuw in haar essentiële rol te erkennen.

De COVID-19-crisis heeft budgettaire wonden geslagen. Na de economische crisis van 2008 werd door de overheden vooral op besparingen ingezet, niet in het minst onder druk van het Europese niveau. Uit dit Verslag vraagt de overheden nadrukkelijk om niet te besparen, maar om te investeren in de institutionele solidariteit en in de sociale bescherming, en deze te versterken, onder andere door op zoek te gaan naar nieuwe inkomsten.

Dit Verslag geeft tenslotte nog meer weerklank aan de leuze *to leave no one behind* (niemand achterlaten), het motto achter de 17 SDGs van de VN-Agenda 2030, en tevens de slotboodschap van het vorige tweejaarlijkse Verslag 'Durabiliteit en armoede'. Deze oproep hebben we vanuit het Steunpunt tot bestrijding van armoede tijdens de COVID-19-crisis meermaals herhaald. En tijdens het overleg in functie van dit Verslag voerden mensen in armoede mee het debat rond solidariteit, werk, sociale zekerheid en fiscaliteit.

Betrekken van mensen in armoede en bestaansonzekerheid – in dialoog met de andere actoren in de strijd tegen armoede – blijft een belangrijke opdracht voor de overheden van dit land, om effectief tegen armoede te strijden en de rechten van iedereen te realiseren. Henk Van Hootegem: *“Dit Verslag reikt alvast materiaal en aanbevelingen aan voor politiek debat en politieke actie, in functie van voldoende toegankelijke en degelijke jobs, de versterking van de sociale zekerheid, een rechtvaardige fiscaliteit, en kwaliteitsvolle en toegankelijke publieke diensten”*. De organisatie van een Interministeriële Conferentie rond armoedebestrijding, zoals voorzien in het Samenwerkingsakkoord ter bestendiging van het armoedebeleid, zou een belangrijk signaal zijn dat de verschillende overheden dit Verslag en zijn aanbevelingen willen meenemen in hun beleid, in het kader van de herstelplannen en in de strijd tegen armoede.

Contactpersonen:

Henk Van Hootegem (NL) : 02/212.31.71 - gsm : 0485/71.52.24 - henk.vanhootegem@cntr.be

Thibault Morel (FR) : 02/212.31.63 – gsm : 0472/45.73.12 – thibault.morel@cntr.be

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Service de lutte contre la pauvreté, la précarité et l'exclusion sociale

Rue Royale 138, 1000 Bruxelles | Koningsstraat 138, 1000 Brussel

T.: +32 (0)2 212.31.67 - www.luttepauvrete.be | www.armoedebestrijding.be

E-mail: luttepauvrete@cntr.be | armoedebestrijding@cntr.be

Suivez-nous, volg ons op @Luttepauvrete